

1 – активне, діяльне життя; 2 – здоров'я (фізичне і психічне здоров'я); 3 – цікава робота; 4 – краса природи і мистецтва; 5 – любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною); 6 – матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальної скрути); 7 – наявність хороших і вірних друзів; 8 – впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів); 9 – пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток); 10 – свобода як незалежність у вчинках і діях; 11 – щасливе сімейне життя; 12 – творчість (можливість творчої діяльності); ВК – внутрішні конфлікти; ВВ – внутрішні вакууми.

Виявлено домінуючі ВВ у сферах “активне, діяльне життя” (29,6%, М=3,12), “краса природи та мистецтва” (23,5%, М=2,56), “пізнання” (13,6%, М=1,43). Внутрішній вакуум у сфері “активне, діяльне життя” може свідчити про так зване “перенасичення” активною діяльністю, що суб'єктивно відчувається індивідом, зниження спонукань до такої діяльності. Внутрішній вакуум у сфері “краса природи і мистецтва”, очевидно, пов'язаний із впливом на індивідуальну свідомість ідеології споживання. Відповідно частина вчителів позбавляють себе потужного джерела саморозвитку і саморозуміння. ВВ у сфері “пізнання” у частини вчителів можемо трактувати як знижене прагнення до інтелектуальних, духовних зусиль, пошуків.

Отже, з'ясовано, що провідне місце у мотиваційно-особистісній сфері сучасних вчителів належить цінностям “щасливе сімейне життя”, “здоров'я” та “любов”. Потужними дезінтегративними тенденціями в мотиваційно-особистісній сфері відзначаються 40,6% вчителів. Найбільш конфліктогенними ціннісними сферами для більшості вчителів є “здоров'я”, “щасливе сімейне життя”, “матеріально забезпечене життя”. Внутрішні вакууми найгостріше виявилися в таких ціннісних категоріях, як активне, діяльне життя, краса природи і мистецтва та пізнання.

Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні взаємозв'язків між особливостями розумового мотиваційно-особистісної сфери та змістом і характером рольових внутрішньоособистісних конфліктів, у виявленні ролі внутрішніх конфліктів та внутрішніх вакуумів у реалізації смислотворчих орієнтацій вчителя.

Використана література:

1. Фанталова Е. Б. Диагностика внутріличностного конфликта. – М. : Фолиум, 1997. – 48 с.
2. Митина Л. М., Кузьменкова О. В. Психологические особенности внутрличностных противоречий учителя // Вопросы психологии. – 1998. – № 3. – С. 3-16.

Аннотація

В работе осуществлен анализ степени и характера дезинтеграции в мотивационно-личностной сфере, представлены особенности структуры ценностей современных учителей.

Annotation

The analysis of degree and character of disintegration in motivation-personality sphere is carried out, the features of structure of values of modern teachers are presented.

УДК 373.2.033:82-343

Волошина К.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Проблема дослідження сукупності соціально-психологічних чинників, що зумовлюють формування екологічної свідомості особистості посідає важливе місце у психологічній науці, оскільки тільки екологічна безпека суспільства залежить від сформованості екологічної відповідальності, духовної культури та ціннісний орієнтації усіх членів суспільства. Провідна роль у формуванні та розвитку екологічної свідомості молоді належить системі освіти що зумовлює актуальність формування відповідних професійних та духовних якостей у майбутніх вчителів.

Питання розвитку екологічної свідомості особистості та психологічні аспекти її детермінації ґрунтовно досліджували закордонні (С. Д. Дерябо, В. І. Панов, І. Е. Точило, В. А. Ясвін та інш.) й вітчизняні (О. В. Грезе, І. В. Кряж, А. М. Львовичкіна, О. М. Романова, В. О. Скребець Р. Ю. Харитонов, Ю. М. Швалб, І. І. Шлімакова та інш.) науковці. Разом з тим дослідженню соціально-психологічних аспектів формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя приділена недостатня увага.

Існують різні підходи у дослідженні чинників розвитку екологічної свідомості особистості (А. В. Гришин, А. В. Кічук, М. Г. Складановська, Р. Ю. Харитонов). Серед чинників, що зумовлюють формування екологічної свідомості майбутніх вчителів, ми виокремлюємо особистісну зрілість, ціннісні орієнтації, рефлексивність, відповідальність, духовну культуру.

Оскільки у навчально-виховному процесі визначальне місце посідає саме особистість учителя, тобто педагогічно спрямована сукупність ідейних, емоційних, вольових та характерологічних якостей, поряд із

професійною підготовкою повинен здійснюватися і процес особистісного зростання майбутнього вчителя, становлення його особистісної зрілості [1].

О. В. Темрук до професійно-значущих компонентів особистісної зрілості майбутнього вчителя відносить мотивацію досягнення, ставлення до свого Я (Я-концепцію), почуття громадянського обов'язку, життєву установку та здатність до психологічної близькості з іншими людьми. Юнацький вік є сенситивним періодом для формування особистісної зрілості. Особистісна зрілість у юнацькому віці, що є сенситивним періодом для формування особистісної зрілості, визначається розвитком Я-концепції, яка, у свою чергу, характеризує формування громадянської свідомості і екологічної свідомості та самосвідомості; формуванням ідентичності, рівня домагань, ціннісних орієнтацій, мотивації досягнення тощо. Важливе місце у розвитку екологічної свідомості посідає сформований рівень емпатії у взаємодії "людина-природне середовище". Водночас, близько половини майбутніх учителів мають дуже високий і високий рівні почуття громадянського обов'язку, зокрема природи рідного краю, відповідальністю при виконанні своїх обов'язків, що може бути значною опорою у професійному та особистісному становленні завтрашнього спеціаліста [5].

Розвиток особистісної зрілості успішно відбувається за умови розуміння себе, усвідомлення свого місця у світі, роздумів про минуле, теперішнє і майбутнє. Тобто без розвинутої рефлексії неможливе успішне формування особистісної зрілості [1]. О. В. Карпов пропонує психометричну методику діагностики індивідуальної міри розвитку властивості рефлексивності, що дозволяє виявити залежність між рівнем розвитку рефлексивності та процесуально-стилевими особливостями професійної діяльності [2].

Ціннісні орієнтації характеризують спрямованість особистості та є одним із показників особистісної зрілості [1]. Усвідомлення екосистеми невід'ємною частиною життя людини на рівні рідного краю та планети зумовлює необхідність ціннісного ставлення до природи. За Н. П. Максимчук ціннісні орієнтації майбутнього вчителя виступають для педагога в якості стратегічних цілей його діяльності та посідають найвищий щабель у мотиваційно-регулятивній системі, оскільки виконують функцію стійкого регулятора поведінки та професійної діяльності, впливають на зміст і спрямованість потреб, мотивів, інтересів особистості [3]. Пріоритетними для майбутніх учителів є загальнолюдські, професійні, матеріальні, статусні ціннісні орієнтації та орієнтації самовдосконалення. Специфіка професії вчителя вимагає розвиненості гуманістичної спрямованості системи ціннісних орієнтацій, що забезпечує успішну аксіологічну діяльність, формування світоглядних позицій та визначення особистісного смислу педагогічної діяльності, а тому метою навчально-виховного процесу в педагогічному навчальному закладі має бути формування професійно-значущих утворень особистісної структури і, перш за все, ціннісних орієнтацій, зокрема ціннісного ставлення до природи.

За О. І. Фокіним, екологорієнтовані цінності особистості виступають як мотиваційно-змістова ядро екологорієнтованої свідомості, тобто як відображення дійсного ставлення особистості до природних об'єктів, через які здійснюється екологорієнтована діяльність. Екологорієнтована свідомість особистості як акмеологічний феномен, вказує науковець, постає як ідеальна особистісна якість, яка визначає місце особистості як суб'єкта акмеологічної системи: "людина (особистість, діяльність) – природа (навколишнє середовище) – акме (найвище досягнення)"; центральний компонент екологічної свідомості та поведінки особистості, який визначає його особливості формування та розвитку; багатомірне утворення із складною динамічною структурою, що включає екологорієнтовані досягнення особистості на шляху її вдосконалення

Відповідальність виступає однією з найбільш значущих базових якостей професійної діяльності майбутнього вчителя. Науковець Л. І. Білик визначає екологічну відповідальність майбутніх фахівців як духовно-моральну якість, оскільки вимоги сучасної духовності спрямовані на індивідуалізацію особистості, виявлення неповторності, глибинності особистості. Процес становлення відповідальності майбутніх учителів як і соціальних працівників упродовж навчання у ВНЗ відзначається певними особливостями розвитку її структурних компонентів (когнітивного, мотиваційно-афективного, діяльнісно-поведінкового) [5].

Тільки високодуховний, творчий молодий педагог здатний саморозвиватися, само реалізуватися і само здійснюватися. Духовне зростання особистості майбутнього вчителя прямо пропорційне його педагогічній культурі [1], етичних, естетичних настанов, як аспектів екологічної свідомості.

Психолог Н. Д. Вінник досліджуючи методику духовної культури особистості педагога виокремлює одинадцять видів духовно-професійних прагнень, які відповідають провідним особистісно-професійним якостям згідно структури особистості за В. В. Рибалкою, класифікацією якостей, здібностей високодуховної особистості за Е. О. Помиткіним, педагогічні діяльності, професіографічним вимогам до особистості вчителя.

Отже, детермінантами формування екологічної свідомості майбутніх учителів є сукупність соціально-психологічних чинників (особистісна зрілість, ціннісні орієнтації, рефлексивність, відповідальність, духовна культура), що є інструментом проектування спеціальних освітніх середовищ.

Використана література:

1. Долинська Л. В. Тренінг особистісно-професійної зрілості / Л. В. Долинська, О. В. Темрук. – К. : Марич, 2010. – 128 с. – (Психологічний інструментарій).
2. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А. В. Карпов // Психологический журнал / ред. А. В. Брушлинский, И. И. Чеснокова. – 2003. – Том 24. – № 5. – 2003. – С. 45-58.
3. Максимчук Н. П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Н. П. Максимчук. – Київ, 2000. – 20 с.
4. Патинок О. П. Становлення відповідальності як професійно значущої якості соціального працівника : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. П. Патинок. – Київ, 2008 – 22 с.
5. Темрук О. В. Розвиток особистісної зрілості майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки : автореф. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / О. В. Темрук. – К., 2006. – 23 с.

Аннотация

В статье рассматриваются социально-психологические факторы (личностная зрелость, ценностные ориентации, рефлексивность, ответственность, духовная культура) формирования экологического сознания будущих учителей как инструменты проектирования образовательной среды.

Ключевые слова: экологическое сознание, образовательная среда, психологические факторы, студенты, будущий учитель.

Annotation

The article examines the socio-psychological factors (personal maturity, values, reflexivity, responsibility, spiritual culture) formation of ecological consciousness of future teachers as design tools of the educational environment.

Keywords: environmental consciousness, education Wednesday, psychological factors, students, future teachers.

УДК 159. 923. 2

Гаврилова Н. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ – ВІДОСОБЛЕННЯ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Масштабні політичні, соціально-економічні перетворення, що відбуваються у нашій державі призводять до виникнення складних, суперечливих взаємин людини зі світом та іншими людьми, що відображаються в протилежних тенденціях їх проявів. Одна з них – тенденція до ідентифікації – уподібнення, прийняття, гуманного ставлення до іншого. Інша – до відособлення – відсторонення, неприйняття, протиставлення. Необхідність пояснення психологічної природи даних явищ обумовлюється не лише самим фактом їх існування, а й принциповим методологічним положенням про те, що найбільш специфічною характеристикою особистості людини є система її взаємин з довколишнім світом.

Нами зроблено спробу дослідити історію становлення проблеми ідентифікації – відособлення в науковій літературі, проаналізувати витлумачення даного феномену представниками різних психологічних концепцій та напрямків.

Серед основних підходів, які мали вплив на теоретичну та експериментальну розробку зазначеної проблематики у зарубіжній психологічній науці, ми виділяємо: психоаналітичний напрямок (З. Фрейд, Е. Еріксон, Е. Фром), необіхевіористичний підхід (А. Бандура), гуманістичний підхід (А. Маслоу).

До категоріального апарату психології, поняття “ідентифікація” було введено З. Фрейдом. Спочатку воно застосовувалось вченим виключно для інтерпретації явищ патологічної депресії, згодом – як процес, за допомогою якого дитина засвоює зразки поведінки інших, формує “зверх-Я”, приймає чоловічу чи жіночу роль [6].

На відміну від ортодоксального фрейдизму, у послідовників З. Фрейда дане поняття серйозно переосмислюється і доповнюється поняттям “ідентичність”. У его-психології Е. Еріксона ідентичність – це не лише почуття тотожності самому собі, внутрішньої узгодженості та стабільності, але і пошук свого місця в житті. Формування ідентичності відбувається шляхом синтезу ідентифікацій спочатку з окремими людьми, а пізніше з малими і великими спільнотами, інтеграції їх до єдиної системи [8].

Представник неофрейдизму Е. Фром вважав, що через ідентифікацію – ототожнення себе з ідеями, цінностями, соціальними стандартами інших – людина набуває соціальну ідентичність, як своєрідний засіб реалізації прагнення втекти від самотності. Е. Фром вказував на складний взаємозв'язок між почуттям свободи та почуттям самотності, певний баланс між якими встановлюється в процесі ідентифікації [7].

Таким чином для неофрейдизму поняття ідентифікації стало центральним механізмом формування здатності Я-суб'єкта до саморозвитку.

Поняття ідентифікація використовується в необіхевіоризмі для пояснення процесу набуття індивідом готових форм поведінки через наслідки. Значний внесок в розвиток цього підходу зроблений А. Бандурою. В його роботах ідентифікація розглядається як процес наслідків шляхом спостереження,